

ne, másfelől szabad vízumot Lengyelországba. Szerinte sem a Karta, sem a szabad vízum nem vonná maga után a lengyelek tömeges kitelepülését Fehéroroszországból. Ellenkezőleg: a lakosság meghatározó többsége továbbra is foggal és körömmel ragaszkodikna ősei földjéhez. Visszaélni e ragaszkodással nem szabad, s nyomorban tengődni hagyni a nemzetársakat ugyancsak nem. (Fehéroroszországban az átlagos nyugdíj havi 20-30, az átlagkereset pedig 50-60 dollár.)

A lengyel állam ugyan választhat a Karta és a kettős állampolgárság között, de az egyik változatot meg kell valósítania. Cinizmus volna, ha veszteségként írná le a határon túli nemzetrészeket.

Kurkiewicz tiszte lett a vitában kimondani: a jelenlegi körülmények között mindkét javaslat tulajdonképpen „szent lehetetlenség”, ami nem jelenti azt, hogy a lengyel államnak nem kellene élnie azokkal az államközi támogatási formákkal, amelyek a rendelkezésre állnak a mai „világgyakorlat” keretében. És nem csak élnie, hanem jobban, hatékonyabban és nagyvonalúbb módon élnie.

Futala Tibor

Roma polgári társadalom Kelet-Közép-Európában: Történelmi kitekintés és a jelen problémái

Roditi-Rowlands, Ourania: Romani civil society in Central-Eastern Europe: Historical perspectives and contemporary issues. = Helsinki Monitor, 2002. 3. no. 247–259. p.

Különösen az újonnan alakult közép- és kelet-európai demokráciákban tapasztalható, hogy a romák kénytelenek szembenézni a kormányok és a társadalmi környezet zaklatásaival és megbélyegző viselkedésével, de az erősödő rasszizmus kirekesztő törekvésével is. Úgy látszik, hogy a történelmi és társadalmi beidegződések ellenére az iskolázott, képzett roma szélesebb érvényesülési lehetőséget kap napjainkban mind a politikai, mind a társadalmi életben. A romák növekvő jelenléte a politikában még nem különbözteti meg őket őseiktől, de határozott jelenlétükkel és nyilvánvaló polgári felelősségtudattal beilleszkednek a polgári társadalomba, ami új jelenségként tűnik fel a romák történelmében. Ez a kettősség tapasztalható Magyarországon, Romániában, a Cseh Köztársaságban és Szlovákiában is.

Magyarországon az alkotmány biztosítja a nemzetiségek és kisebbségek jogait. Az 1993-ban hatályba lépett, a nemzetiségek jogait tartalmazó törvény megerősíti ezt, felsorolja többek közt a diszkrimináció tilalmát, az esélyegyenlőséget, a nemzetiségi iskolák támogatását és a kisebbségi önkormányzatok választhatóságát. Horváth Aladár azonban 1992-ben parlamenti felszólalásában jelezte, hogy a kormány „teljesen figyelmen kívül hagyja a roma kisebbség érdekeit, és politikája nyilvánvalóan mélyíti a romák nyomorúságát”.

Románia alkotmányát 1991-ben hirdették ki, ami garantálja és elismeri a kisebbségek jogait. A Romániai Romák Demokratikus Unióját 1990-ben alapították, és az első roma újság a *Satra Libera* 1991-ben jelent meg. Mégis a társadalmi és oktatási kizártság, valamint a romák ellen végrehajtott támadások miatt 1990-ben 35 ezer roma menekült legálisan Németországba. Románia és Németország között 1992-ben megkötött egyezmény alapján 50 ezer román állampolgárt telepítettek vissza Németországból, ezek nagyobb része cigány származású volt. A Nemzetközi Roma Unió tiltakozott a visszatelepítés ellen.

A Cseh Köztársaságban és Szlovákiában 1990–1991-ben lépett hatályba a „kisebbség státusára, jogára és védelmére” vonatkozó törvény. Ennek kellene érvényesülni a roma ki-

sebbséget illetően is. Bár a törvény kihirdetését követően szaporodtak a roma szervezetek, és a prágai Károly Egyetemen megnyílt a roma fakultás, Nyitrán pedig a roma pedagógusképzés, a kirekesztés, a gyűlölködő beszédek, a többségnek juttatott javak elérhetetlensége, a roma–nem roma gyerek különválasztása szinte naponta sújtja a roma kisebbséget.

A problémák Közép- és Kelet-Európa valamennyi országában hasonlóak a romákat illetően. Az asszimiláció, de még a társadalmi beilleszkedés is nagyon nehéz.

A roma kisebbség oktatásának megszervezésére több alapítvány vállalkozott. Hosszú távon az látszik a beilleszkedést elősegítő legjobb megoldásnak, ha a romák lehetőséget kapnak a tanulásra, és ezt ők igénybe is veszik.

Annak ellenére, hogy a romák szűkében vannak a saját jól képzett elitnek, és vezetőik is általában széthúzó, azonban vannak soraikban karizmatikus egyéniségek, akik képesek kifejezni és kifejtetni a roma népesség jogos igényeit. Ezek az egyéniségek képesek lennének akár az egyes országok kormányzati munkájában is aktívan működni és képviselni ott a roma kisebbséget. Nem zárható ki az sem, hogy az egyre erősödő Nemzetközi Roma Szövetség olyan súlyú lesz, hogy egyes országok kormánya figyelembe veszi majd észrevételeit.

Kádár József

Kisebbségek és az állam – az arab világban

Bengio, Ofra–Ben-Dor, Gabriel (szerk.): Minorities and the State – in the Arab World. = Lynne Rienner Publishers, Boulder London, 224 p.

Az arab világ szövevényes politikájának mindig része volt az identitás és az etnikum kérdése. A közelmúltban ezek megjelenése a médiában a közfigyelmet e kérdéscsoport felé irányította. Az arab térség etnikai és kisebbségi politikájának átfogó ismertetése méltán kelti fel a téma iránt érdeklődők figyelmét.

A fő konklúzió – ami levonható az arab világ kisebbségeinek vizsgálatából – visszatérően és kiemelkedően: a demokratizálódás és központosítás, valamint a szövetség és az egységesítésre törekvő vezetés elvének ütközése.

A többség – kisebbség kapcsolatának elemzése során fontos megjegyezni, hogy a kisebbség különböző módon él, vagy kénytelen élni a többséggel. Különböző a többség magatartása, viselkedése és ugyanígy különböznek egymástól a kisebbségek is. Továbbá a kisebbség átformálásának, a többségbe beolvasztásának folyamata többé-kevésbé szociális struktúrákat érint. Ennek a folyamatnak feltételei és körülményei országonként változnak.

Néhány esetben – ilyen a kurdoké Irakban – a kisebbség muzulmán, de nem arab. Más helyen, mint Szíriában, az alavik arabok, de nem muzulmánok. Egészen eltérő a helyzet Szudánban, ahol a kisebbség sem nem arab, sem nem muzulmán.

Ha a kisebbség arab, de nem muzulmán, a természetes irányzat az, hogy kényszerítsék őket az arab nacionalizmus táborába. Ha ez nemzetközi tiltakozás miatt nem hajtható végre, az „egy ország egy nemzet” hazafias jelszó kerül előtérbe, mint ahogy ez Egyiptomban tapasztalható, ahol a kopt keresztények nagyszámú kisebbséget alkotnak, de kétségkívül éppen olyan arabok, mint bármely más egyiptomi. Ilyen helyzetben előfordulhat, hogy a hazafias érzelmek adott esetben felerősödik, és ez megoszthatja a kisebbség egységét. A kisebbséget általában a társadalom egy csoportjának tekintik csupán, úgy mint a nemzet nagy családjának egyik közösségét.